
**Remissyttrande från Bankomat AB,
Ref Fi2018/02359/B**

**Riksbankskommitténs delbetänkande ”Tryggad
tillgång till kontanter” (SOU 2018:42)**

Innehåll

1. Sammanfattning.....	3
2. Samhällsbehovet av kontanter.....	4
3. Synpunkter på lagförslag	5
3.1. Adresserar inte statens ansvar	5
3.2. Löser inte samhällsbehovet	5
3.3. Läger orimligt ansvar på bankerna	5
3.4. Kan innebära ökade kostnader för konsumenterna	6
3.5. Synpunkter på detaljnivå.....	6
4. Vägen framåt	8

1. Sammanfattning

Den parlamentariska Riksbankskommittén har till uppdrag att utreda det penningpolitiska ramverket och Riksbankslagen. Den 11 juni 2018 kom kommittén med delbetänkandet "Tryggad tillgång till kontanter".

I delbetänkandet föreslår kommittén en ny lag som innebär att de största bankerna i Sverige, undantaget det statsägda bolaget SBAB, ska ansvara för att bibehålla befintlig kontantinfrastuktur i landet.

Bankomat har en övergripande principiell invändning mot Riksbankskommitténs förslag. Eftersom kontanthantering är en viktig del av vårt samhälles infrastruktur anser vi att den självklart bör subventioneras och upprätthållas av staten, inte av privata aktörer.

Bankomat anser inte heller att det föreslagna lagkravet på banker löser samhällsbehovet av en fungerande kontantinfrastuktur, eftersom det bara riktar in sig på två mindre delar av kontantkedjan: uttag och deponering.

Det naturliga vore nu att inte gå vidare med förslaget i Riksbankskommitténs delbetänkande, utan att i stället ta ett helhetsgrepp om kontanthantering i det slutbetänkande som ska komma i november 2019.

I slutbetänkandet hoppas Bankomat på att Riksbanken får ett förtydligt ansvar för kontanthantering och att Post- och Telestyrelsen får ökade resurser för att säkra kontanttillgången.

2. Samhällsbehovet av kontanter

I Sverige är den mycket tydliga trenden att digitala betaltjänster ökar snabbt och att användningen av kontanter minskar. Sverige är på god väg att bli det första kontantfria landet i världen. Om utvecklingen fortsätter som hittills så kanske vi har ett samhälle utan kontanter inom 15 år.

När allmänheten i större utsträckning har börjat betala digitalt så har också incitamenten för banker och andra privata aktörer att tillhandahålla kontanter minskat. Ännu mindre är incitamenten att nyinvestera i en fungerande infrastruktur för kontanthantering.

På senare år har många bankkontor slutat hantera kontanter samtidigt och antalet uttagsautomater har minskat. Fler och fler butiker och restauranger har också bestämt sig för att inte längre ta emot kontanter, dels på grund av ökade kostnader för kontanthantering och dels på grund av konsumenternas ändrade betalningsvanor.

Det finns många fördelar med omställningen till digitala betaltjänster, men den är inte problemfri. Utmaningarna handlar dels om att vi behöver ha kontanter i krissituationer, dels om att många människor inte har möjlighet att betala digitalt.

Behovet av att kunna använda kontanter i krissituationer är något som den senaste tiden uppmärksammats av många, däribland Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. I dag finns inte något alternativ till kontanter i krissituationer och när betalkorten inte går att använda under en längre tid skulle även kontanter kunna bli en bristvara.

Nedmonteringen av kontanthanteringen orsakar också problem för människor som befinner sig i digitalt utanförskap. Exempelvis har socioekonomiskt utsatta, äldre och funktionsvarierade ofta ett behov av att kunna använda kontanter.

Mot bakgrund av ovanstående anser Bankomat att det under överskådlig tid, så länge kontanter är ett giltigt betalmedel, behövs en infrastruktur för att hantera kontanterna i samhället.

3. Synpunkter på lagförslag

Riksbankskommittén föreslår en ny lag som innebär att de största bankerna i Sverige, undantaget det statsägda bolaget SBAB, ska ansvara för att bibehålla befintlig kontantinfrastuktur i landet. Enligt förslaget ska bankerna se till att privatpersoner inte har längre än 25 kilometer till närmaste uttagsmöjlighet samt att företag och föreningar inte har längre än 25 kilometer till kontantinsättning.

Bankomat ser flera problem med förslaget.

3.1. Adresserar inte statens ansvar

Sveriges politiker är överens om att kontanthantering är en viktig del av vårt samhälles infrastruktur. Precis som med andra viktiga delar av vår infrastruktur bör den självklart subventioneras och upprätthållas av staten.

I dag finns ingen statlig aktör som tar ett nationellt ansvar för kontanthantering i samhället. Riksbanken har i grunden ett ansvar, men det har successivt skjutits över på privata aktörer. Post- och telestyrelsen ger också visst stöd till kontanthantering, men det handlar mer om punktinsatser än om ett helhetsgrepp.

Tyvärr adresserar Riksbankskommittén inte problemet med statens bristande ansvarstagande för samhällets kontantinfrastuktur. Ett lagkrav på banker riskerar tvärtom att leda till att staten i ännu större utsträckning abdikerar från sitt övergripande ansvar.

3.2. Löser inte samhällsbehovet

Riksbankskommitténs förslag löser inte heller samhällsbehovet av att kontanter ska kunna användas vid kris och av personer i digitalt utanförskap.

För att kontanthantering ska kunna fungera i krissituationer krävs att nyinvesteringar görs i kontantinfrastrukturen och att nya regelverk tillkommer. Riksbanksutredningens förslag syftar bara till att försöka bibehålla delar av den befintliga infrastrukturen.

För att kontanter ska kunna användas såväl i vardag som kris behöver också hela kontanthanteringskedjan fungera: produktion (Riksbanken), distribution (Bankomat, banker, värdebolag), användning (konsumenter), deponering (handeln) och makulering (Riksbanken).

Kommitténs förslag om en ny lag riktar enbart in sig på två mindre delar av denna kedja: uttag för konsument och deponering för företag/föreningar. Det som framför allt saknas är nationella insatser för att handeln i större utsträckning ska acceptera kontanter som betalmedel, till exempel genom åtgärder som minskar de kostnader som hanteringen av kontanter innebär i dag.

3.3. Läger orimligt ansvar på bankerna

Den kontantinfrastuktur som bankerna enligt Riksbankskommitténs förslag ska ansvara för tillhandahålls i dag av en mängd olika aktörer, till exempel sparbanker, mataffärer, växlingskontor och oberoende kontantautomater.

Riksbankskommitténs förslag innebär att om exempelvis en ICA-butik läggs ner så blir det de sex bankernas uppgift att ersätta den kontanthanteringspunkten. Det säger sig självt att detta inte är rimligt.

3.4. Kan innebära ökade kostnader för konsumenterna

I den kontanthanteringskedja som Riksbankskommittén beskriver finns det endast två aktörer som har kommersiella intressen och intäkter från kontanthantering: värdebolagen och Riksbanken.

Marknaden för kontanthantering är speciell då kostnaderna sällan syns i konsumentledet. Det gör att de aktörer som erbjuder kontantservice till konsumenterna kontinuerligt försöker hålla sina kostnader låga. När färre och färre konsumenter har behov av eller vill använda kontanter minskar antalet transaktioner. Och när det inte går att anpassa kostnaden för en utbyggd infrastruktur i samma takt ökar kostnaden per transaktion.

Detta till trots har bankerna strävat efter att kunna fortsätta erbjuda kostnadsfri kontantservice till konsumenterna. Som ett led i detta bildades Bankomat AB år 2010 för att samla bankernas automatverksamheter. I dag har samtliga banker, förutom ICA-banken, sålt sina automater till Bankomat. Bankomat har till uppgift att erbjuda kontantservice kostnadseffektivt över hela Sverige. I dag finns Bankomat på 569 postorter i Sverige, vilket kan jämföras med 579 postorter år 2012. Minskningen med tio postorter har skett enbart på grund av ett vikande konsumentbehov.

Hittills har bankerna genom sitt samarbete i Bankomat AB kunnat hålla tillräckligt låga kostnader för att fortsatt kunna erbjuda kostnadsfria uttag och en rimlig geografisk tillgänglighet anpassad efter det förändrade konsumentbeteendet och behovet.

En risk med Riksbankskommitténs förslag är att de ökade kostnader för utbyggnad av kontantinfrastrukturen kommer att synliggöras i konsumentledet genom avgifter för kontanttransaktioner. Detta drabbar i så fall de grupper som har behov av kontanter, inte minst äldre och funktionsvarierade som i många fall inte är så resursstarka.

3.5. Synpunkter på detaljnivå

3.5.1. Otillförlitligt underlag

Riksbankskommittén baserar sin beräkning av lagstadgad täckningsgrad på Tillväxtverkets analysverktyg PIPOS. Beräkningarna utgår från 2017 års uppgifter som inlämnats frivilligt av aktörerna på marknaden. Det finns dock ingen kvalitetssäkring av uppgifterna, vilket gör det olämpligt att använda siffrorna som grund för en lag som dessutom leder till stora viten om täckningsgraden inte uppnås.

Om underlaget från PIPOS ändå ska användas bör kvaliteten först säkerställas genom ett enhetligt rapporteringskrav.

3.5.2. Orealistisk kostnadsberäkning

Utredningen föreslår en täckningsgrad på 99,70 procent för uttag och 98,78 procent för deponering.

Bankomat har beräknat den årliga löpande kostnaden för att med kontantautomater erbjuda denna täckningsgrad. Vi har räknat med en årlig transaktionsminskning på 15 procent.

Lagkravet innebär – enligt 2017 års uppgifter från PIPOS – att kontantautomater från Bankomat saknas på 350 punkter. För att åtgärda detta krävs en initial investering på 300 miljoner kronor. Kostnadsökningen (inklusive avskrivningar) blir på över 100 miljoner kronor årligen.

Våra beräkningar ligger således långt från Riksbankskommitténs uppskattning om en kostnad för bankerna på 8–15 miljoner kronor per år. Vi gör bedömningen att kommitténs siffror bygger på orealistiska antaganden om att 2017 års punkter fortfarande finns kvar och att avtal med servicegivarna kan nås till 2017 års nivåer. En stor del av dessa punkter är till exempel ICA-butiker, och vi har under 2018 sett att många ICA-butiker har tagit bort sin uttagsautomat och minskat sin kontanthantering.

3.5.3. Felaktigt påstående om prishöjningar

Riksbankskommittén skriver att prishöjningar på depåverksamheten aktivt har gjorts för att minska kontantanvändningen. Det är direkt felaktigt.

Den depåverksamhet som Riksbanken avvecklade och överlät till bankerna år 2005 har sedan dess bedrivits till självkostnadspris för de aktörer som har använt tjänsterna. Eftersom depåverksamheten är volymberoende har den faktiska kostnaden per bunt sedlar stigit. Och eftersom Bankomat är den dominerande kunden bidrar dessa volymer till att hålla nere priset till övriga marknaden.

4. Vägen framåt

Hur ska vi då hantera det faktum att vi å ena sidan har en minskad efterfrågan på kontanter och därmed minskade privata satsningar på kontanthantering, å andra sidan ett samhällsbehov av en fungerande kontantinfrastruktur?

För Bankomat är svaret självklart: Kontantinfrastrukturen är samhällsviktig och bör subventioneras och upprätthållas av staten. Det finns i dag inget kommersiellt underlag för att upprätthålla kontantinfrastrukturen och det är då naturligt att staten säkerställer den infrastruktur man anser behövs.

I november 2019 kommer Riksbankskommittén att lämna sitt slutbetänkande. Bankomat vill då se att kommittén tar ett helhetsgrepp på hela kontanthanteringskedjan, med förslag om både nyinvesteringar och nya regelverk.

Framför allt vill vi att Riksbanken ska få ett förtydligt övergripande ansvar för kontanthantering. Vi ser gärna att Riksbankens återtar ansvaret för depåerna runt om i landet. Vi anser också att Riksbanken är en lämplig aktör för den statliga subvention som behövs för att upprätthålla en infrastruktur som används mindre och mindre i vardagen men som samhället av många skäl anser behöver finnas kvar.

Bankomat vill också gärna se att Post- och Telestyrelsen får ett utökat uppdrag att säkra kontanttillgången i hela samhället, i stället för att som nu enbart se till orter där kommersiella aktörer lämnat. För ett sådant utökat uppdrag krävs också mer resurser.

Det naturliga vore nu att inte gå vidare med lagförslaget i Riksbankskommitténs delbetänkande utan att i stället avvakta det slutbetänkande som ska komma i november 2019.

Så länge det finns ett behov av kontanter kommer vi på Bankomat att göra vad vi kan för att människor ska ha tillgång till dem. Och vi hjälper gärna såväl myndigheter som banker att bygga en fungerande kontantinfrastruktur i samhället.

För mer information, kontakta gärna:

Nina Wenning, vd, 070-422 04 70, nina.wenning@bankomat.se

Johan Nilsson, kund- och marknadschef, 070-775 86 16, johan.nilsson@bankomat.se

Jenny Danielsson, pr- och kommunikationsansvarig, 070-775 88 47, jenny.danielsson@bankomat.se